

การแนะแนวในพระพุทธศาสนา : วิเคราะห์พระสุตตันตปิฎก

GUIDANCE IN BUDDHISM : AN ANALYSIS OF THE SUTTANTAPITAKA

สมชาย วัฒนกุล¹, ประจักษ์ สายแสง², และพระมหาสายัณห์ เปมสิโล³

(Received : January 6, 2019 ; Revised : February 15, 2019 ; Accepted : March 20, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์การแนะแนวในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระสุตตันตปิฎก จำนวน 17 เล่ม (เล่มที่ 9-25) รวม 200 สูตร โดยรวบรวมข้อมูลในแบบบันทึกการรวบรวมข้อมูลและแบบบันทึกการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วจึงนำมาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. จุดมุ่งหมายการแนะแนว พบว่า มีการแก้ไขความทุกข์ เพื่อป้องกันความทุกข์ และเพื่อส่งเสริมพัฒนาบุคคลให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือ พระนิพพาน (ความดับกิเลส)

2. หลักการแนะแนว พบว่า ทรงแนะแนวทุกครั้งเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม ทรงทราบข้อมูลพื้นฐานของบุคคล ทรงตระหนักถึงความพร้อมและความต้องการของบุคคลพร้อมทั้งความแตกต่างของบุคคล ทรงแนะแนวให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเองและให้ยอมรับตนเองด้วยความเป็นจริง ทรงเสด็จจาริกไปในที่ต่างๆ เพื่อแนะแนวบุคคล ทรงสอนให้บุคคลมีความเมตตา กรุณา ทรงคำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ ทรงมีการวางแผนและมีเป้าหมาย ทรงแนะแนวแก่บุคคลทุกช่วงวัย และทรงให้การแนะแนวแก่บุคคลประเภทต่างๆ มิได้แบ่งแยกชนชั้น

3. ทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนว พบว่า บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงแนะแนว มีสภาพความทุกข์ (ปัญหา) แตกต่างกัน และมีสภาพความทุกข์ครบทั้ง 8 กลุ่มทฤษฎี คือ 1. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงองค์ประกอบและคุณลักษณะ 2. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดด้วยเหตุผล-อารมณ์ 3. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงศูนย์กลางที่บุคคล 4. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดแนวเกสตัลท์ 5. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงอัตถิภาวนิยม 6. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงพฤติกรรม 7. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบเผชิญความจริง และ 8. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพ

4. วิธีการแนะแนว พบว่า เทคนิคหรือพุทธวิธีที่ใช้ ได้แก่ การทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม มี การยกอุทาหรณ์ นิทาน อติตชาติ บุรพกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา การใช้อุปกรณหรือสื่อการสอน นอกจากนั้นยังมี การลงโทษและการให้รางวัล การแนะแนวด้วยเหตุการณ์ปัจจุบัน การใช้ปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบ ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ พุทธวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การกระตุ้นด้วยคำพูด การใช้คำในความหมายใหม่ การกระตุ้นด้วยคำถามและคำตอบ การสร้างบรรยากาศในการแนะแนว การซักถามและสนทนาโต้ตอบ การตอบปัญหา การบรรยาย และการสนทนาทักทาย พระพุทธเจ้าทรงมีขั้นตอนในการแนะแนวทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม และทรงมีบุคลิกภาพของความเป็นนักแนะแนว

5. ประเภทการแนะแนว พบว่า มีการแนะแนวครบทั้ง 3 ประเภท คือ การแนะแนวด้านการศึกษา การแนะแนวด้านอาชีพ การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม รวมทั้งการแนะแนวเพื่อไปสู่สุคติภูมิและเพื่อไปสู่ประโยชน์ที่เป็นสาระแก่แห่งชีวิต (พระนิพพาน)

¹รองศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

²รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

³สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

6. กระบวนการแนะแนว พบว่า พระพุทธเจ้าทรงเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูล การให้ข้อเสนอแนะ (หลักการ) ร่วมกับการให้คำปรึกษา จากนั้นทรงจัดวางตัวบุคคลและทรงติดตามผลหลังจากที่พระองค์ทรงแนะแล้ว

คำสำคัญ : การแนะแนว, พุทธศาสนา, พระสุตตันตปิฎก

Abstract

This research was a documentary research and the research was to analyze the guidance in Buddhism as appeared in Suttantapitaka which covered 17 volumes (V.9-25) totalizing 200 suttas. The data were recorded on the survey form and the analysis form after analyze.

The research findings revealed as follows :

1. The purposes of guidance, there were to solve and prevent suffering problems, as well as to encourage and develop the persons to reach the ultimate goal of nivarana (the extinction of desire).

2. The principles of guidance, the Buddha gave the guidance whenever he had a right opportunity. He knew everyone's database, he realized the readiness and needs of humans and the differences of people. He told them to make a decision themselves and accept themselves truly. He wandered from place to place for guiding human and teaching people had kindness. He realized human's prestige and value. He had clear plan and aim. He guided both young and old people without any human range. He gave guidance to all people without any status discrimination.

3. The related psychology theories of guidance, the recipients of his guidance were in different suffering (problems) conditions and there were suffering conditions in all 8 theories groups : (1). Trait-Factor (2). Rational Emotive Therapy (3). Personal Centered Theory (4). Gestalt Therapy (5). Existentialism (6). Behavioral Counseling (7). Reality Therapy and (8). Transactional Analysis.

4. The methods of guidance, Techniques or the Buddha methods used contain making immaterial to be material such as raising instantiation, tales, past existence, bad or good things that they had done in the past and other events, comparing with metaphor, using instruments for teaching. Then he also punished and rewarded people for their bad or good behavior. He guided them the real things that happened at the time. He was good at answering people and he was flexible, the methods of Buddha in solving the emergency problem. He stimulated them by his words, using words to derive new meaning, stimulating with questions and answers. He created the atmosphere for guidance, conversation and discussion, answering the questions, narrative and small talks (conversation). Then the Buddha used both individual and group guidance. Then the Buddha had possessed the personality of a guidance manhood.

5. The services of guidance, there were all 3 kinds of guidance which consisted of educational, occupational, personal and social guidance as well as the guidance to lead them to the joyful place (heaven) and leading to the real usefulness for their life (nivarana or salvation).

6. The process of guidance, the Buddha started from the collecting individual information, providing information (dhamma principles) along with counseling before he join in personal placement and ended up with follow up of the facts after he had provided guidance to.

Keywords : Guidance, Buddhism, Suttantapitaka

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สืบเนื่องมาจากความเจริญพรั่งพร้อมทางวัตถุซึ่งเน้นความเติบโตขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และก่อปรกกับความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนค่านิยมของคนในสังคม ประกอบกับการไหลบ่าเข้ามาของอารยธรรมตะวันตก ยิ่งทำให้สภาวะของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย เป็นต้น จากสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปนี้เองทำให้คนในสังคมต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมให้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อความอยู่รอดและความสุขในการดำเนินชีวิต ถ้าหากปรับตัวไม่ได้ย่อมประสบปัญหา ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลทั้งหมดล้วนมีสาเหตุมาจากการที่บุคคลไม่ได้รับการช่วยเหลือแนะนำในทางที่ถูกต้องเหมาะสมนั่นเอง กระบวนการให้ความช่วยเหลือ เพื่อป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และสามารถให้บุคคลรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง และพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียกว่า การแนะแนว การแนะแนวนี้เป็นวิธีการที่ทำให้บุคคลสามารถยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ในชีวิต และเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้อย่างถูกต้อง การแนะแนวนั้นมีลำดับ ขั้นตอน เทคนิค วิธีการ และเป้าหมายที่ชัดเจน เรียกว่า กระบวนการแนะแนว พรหมธิดา แสนคำเครือ (2528 : 3) กล่าวสรุปว่า การแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ เช่น การช่วยให้บุคคลเข้าใจ และรู้จักตนเองได้อย่างถูกต้อง สามารถเผชิญความจริงของชีวิตได้อย่างกล้าหาญมีวิจรรย์ญาณในการตัดสินใจและวางแผนทางชีวิตได้อย่างถูกต้อง สามารถปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่น และสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีมีความสุข ความเจริญก้าวหน้าในชีวิต และได้พัฒนาตัวเองให้ถึงขีดสุดในทุกด้าน

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์ และเป็นพระศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา พระองค์ได้เทศนาสั่งสอนมนุษย์ทุกคนโดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ เศรษฐี นักปราชญ์ ราชบัณฑิต พราหมณ์ ขวานา ตลอดจนชนทุกหมู่เหล่า การจัดการบริการแนะแนวนั้น ต้องคำนึงถึงศักยภาพ ความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาได้ถึงขีดสูงสุด และความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย (เปรียบเทียบเหมือนดอกบัว 4 เหล่า) พระพุทธองค์คำนึงถึงความจริงข้อนี้ ทำให้พระองค์ทรงช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นตามศักยภาพของแต่ละคนที่มีอยู่ในตนเองให้สามารถแก้ไข ป้องกันปัญหาได้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาตนเองหรือนำพาตนเองไปจนถึงขีดสูงสุดของความสามารถที่ตนเองมีอยู่ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่นพร้อมกับประสบความสุขในชีวิตที่แท้จริง คือ พระนิพพาน

ตลอด 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ กล่าวคือ ทรงให้ความช่วยเหลือมนุษย์ทุกชนชั้นวรรณะให้รู้จักตนเอง ยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิต และนำพาตนเองได้จนพบกับความสุขในชีวิต จากพฤติกรรมที่พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติดังกล่าวนี้นี้ กล่าวว่า เป็นการแนะแนวทางพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2543 : 6-7) กล่าวว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้แนะแนวที่สำคัญ พระพุทธศาสนาเป็นการแนะแนว เพราะว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบทาง เมื่อพบแล้วนำเอามาเปิดเผย แนะแนวทางให้แก่ผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับสมบัติ ชูชีพชัย (2527 : 20) ที่กล่าวถึงพระพุทธเจ้ากับการแนะแนวไว้ว่า พระพุทธองค์บรมศาสดา ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง พระบรมครูของเรานั้นได้เริ่มวิธีการแนะแนวนี้นี้มาเป็นเวลานานถึง 25 ศตวรรษแล้ว โดยพระองค์ได้คิดหลักธรรมและคำสั่งสอนเพื่อค้นหาความจริงที่จะเป็นทางนำไปสู่ความสุขสงบอย่างแท้จริง โปรดเวไนยสัตว์ ผู้มากด้วยทุกข์ ให้เห็นแสงสว่างของชีวิต ทรงหาทางแก้ไขปัญหาชีวิตให้กับผู้ที่อยู่ระหว่างความทุกข์ด้วยวิธีการของพระองค์เอง

นอกจากนี้ยังมีหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงเน้น กล่าวคือ พระองค์สอนให้เราพึ่งตนเอง เพราะพระองค์ทรงเชื่อมั่นว่ามนุษย์มีศักยภาพความสามารถที่จะคิดเอง ทำเอง แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ตรงกับคำกล่าวที่ว่า เพราะชีวิตที่นั่น ต้องเป็นชีวิตที่พึ่งตนเองได้

หลักธรรมคำสั่งสอนรวมถึงการแนะแนวให้ความช่วยเหลือบุคคลของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก) จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีคุณประโยชน์อันเนืองนิตย์ต่อการศึกษา ควรที่นักการศึกษา นักแนะแนวและสถาบันการศึกษาต่างๆ จะได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อเอาเป็นทิวทัศน์คติและนำมาประยุกต์ใช้ในการแนะแนว การให้คำปรึกษา และด้านอื่นๆ ต่อไป โดยศึกษาจากหลักฐานตามที่ปรากฏจนถึงปัจจุบัน พระสุตตันตปิฎกเป็นคัมภีร์หนึ่งที่บรรจุหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านทางคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดเรียกว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่บรรจุหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ มี 3 หมวดใหญ่ คือ 1. พระวินัยปิฎก ว่าด้วยพระวินัยหรือข้อบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ 2. พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระสูตรหรือพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าที่ตรัสแก่บุคคลต่างๆ ในเวลาและสถานที่แตกต่างกัน มีลักษณะเป็นรูปคำสนทนาโต้ตอบ คำบรรยายธรรม เป็นร้อยกรองล้วนบ้าง ร้อยแก้วล้วนบ้าง ร้อยแก้วผสมร้อยกรองบ้าง ตลอดถึงเทศนาของสาวกที่สำคัญบางรูป 3. พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมที่เป็นเนื้อหาวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับด้วยเหตุการณ์ หรือบุคคล และกาลเวลา ส่วนมากเป็นคำสอนด้านจิตวิทยาและอภิปรายในพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะพระสุตตันตปิฎกมาศึกษา เนื่องจากคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มีเนื้อหาเรื่องราวที่เข้าใจง่าย มีคำสอนที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย มีความหมายทางวรรณกรรม และอำนวยความสะดวกในทางวิชาการ เช่น รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา เป็นต้น เต็มไปด้วยเนื้อหาสาระที่ข้องเกี่ยวกับการศึกษา โดยเฉพาะการแนะแนวของพระพุทธเจ้า และผู้วิจัยในฐานะที่เป็นพระสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนามีหน้าที่ในการสั่งสอน อบรม เผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าแก่ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการชีวิตประจำวันได้ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การแนะแนวในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกนี้ว่า สามารถเทียบเคียงกับการแนะแนวปัจจุบันได้หรือไม่ อย่างไร การแนะแนวของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างจากการแนะแนวปัจจุบันอย่างไร นอกจากนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในสาขาจิตวิทยาการแนะแนว และแก่คนทั่วไปที่มีความสนใจในเรื่องนี้ และยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแนะแนวปัจจุบันเพื่อให้ความช่วยเหลือบุคคล เพื่อให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การแนะแนวในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรพระสูตร

ประชากร ได้แก่ พระสุตตันตปิฎกฉบับภาษาไทย 17 เล่ม (พระไตรปิฎก เล่มที่ 9-25) พ.ศ. 2539 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสุตตันตปิฎก (พระสูตร) จำนวน 11,426 สูตร เป็นพระสูตรของพระพุทธเจ้า จำนวน 11,113 สูตร

กลุ่มตัวอย่างพระสูตร

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสุตตันตปิฎกฉบับภาษาไทย 17 เล่ม (พระไตรปิฎก เล่มที่ 9-25) พ.ศ. 2539 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 200 สูตร โดยใช้วิธีการเจาะจงเลือกจากพระสูตรตามเงื่อนไข ดังนี้

1. พระสูตรที่เป็นร้อยแก้วล้วนๆ ที่กล่าวถึง เหตุการณ์ สถานที่ บุคคล อย่างชัดเจน และปรากฏผลการแนะนำของพระพุทธเจ้าอย่างเด่นชัด จำนวน 139 สูตร

2. พระสูตรที่เป็นร้อยแก้วผสมร้อยกรอง ที่กล่าวถึง เหตุการณ์ สถานที่ บุคคล อย่างชัดเจน และปรากฏผลการแนะนำของพระพุทธเจ้าอย่างเด่นชัด จำนวน 50 สูตร

3. พระสูตรที่มีชื่อต่างกัน แต่มีเนื้อหาคล้ายกัน แสดงแก่บุคคลและสถานที่แตกต่างกัน เลือกเฉพาะสูตรที่มีความโดดเด่น ปรากฏการแนะนำอย่างเด่นชัด จำนวน 11 สูตร

รวมทั้งหมด จำนวน 200 สูตร

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. จุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้า 2. หลักการแนะนำของพระพุทธเจ้า 3. แนวคิดและทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแนะนำของพระพุทธเจ้า 4. วิธีการแนะนำของพระพุทธเจ้า 5. ประเภทการแนะนำของพระพุทธเจ้า และ 6. กระบวนการแนะนำของพระพุทธเจ้า

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบบันทึกการรวบรวมข้อมูล ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสูตรต้นฉบับและแบบบันทึกการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ในการสรุปข้อมูลการวิจัยทั้งหมดเพื่อให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหลักที่ศึกษา ซึ่งเป็นฐานของการนำเสนอการแนะนำในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสูตรต้นฉบับ

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

1. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสูตรต้นฉบับภาษาไทย จำนวน 17 เล่ม (พระไตรปิฎก เล่มที่ 9-25) พ.ศ. 2539 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจากอรรถกถา เอกสาร ตำรา หนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมเสร็จแล้วเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการที่ปรึกษาตรวจสอบข้อมูลเมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการที่ปรึกษาตรวจสอบข้อมูลเสร็จแล้ว เห็นว่าถูกต้องและใช้ได้

3. จากนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาโดยอ่านแบบวิเคราะห์เนื้อเรื่องในพระสูตรต้นฉบับแล้วบันทึกลงในแบบบันทึกการรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมเสร็จแล้วนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการที่ปรึกษาตรวจสอบเมื่อตรวจสอบข้อมูลเสร็จแล้วเห็นถูกต้องและใช้ได้ แล้วจึงนำเสนอผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและทางด้านการแนะนำตรวจสอบ (ตรวจสอบข้อมูลครั้งที่หนึ่ง)

4. ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและทางด้านการแนะนำที่ได้ให้ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ จำนวน 5 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากพระสูตรต้นฉบับภาษาไทย 17 เล่ม (พระไตรปิฎก เล่มที่ 9-25) พ.ศ. 2539 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้การอ่านแบบวิเคราะห์เนื้อเรื่องในพระสูตรต้นฉบับแล้วบันทึกลงในแบบบันทึกการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ประเด็นหลักที่เป็นแก่นแท้ของการแนะนำในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสูตรต้นฉบับ

2. ผู้วิจัยพิจารณา แยกแยะและจัดเรียงกลุ่มข้อมูล แล้วเขียนลงแบบบันทึกการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึกการรวบรวมข้อมูล

3. ผู้วิจัยนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อตรวจสอบข้อมูลเสร็จแล้วเห็นถูกต้องและใช้ได้

4. จากนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและทางด้านการแนะนำตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูล (ตรวจสอบข้อมูลครั้งที่สอง) แล้วนำข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

5. จัดเรียบเรียงข้อมูลที่ได้ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการพรรณนา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 จุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้า

การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าพบว่า พระพุทธเจ้าทรงให้การแนะนำช่วยเหลือบุคคลโดยทรงมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ได้แก่ การแก้ไขความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลในขณะนั้น ให้บุคคลคลายความทุกข์หรือทำให้ความทุกข์เบาบางลง โดยทรงใช้วิธีการต่างๆ มีการระงับยับยั้งความทุกข์ด้วยพุทธวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง และทรงแก้ไขความทุกข์ด้วยพุทธวิธีที่เด็ดขาด เพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์อีก นอกจากนั้น พระพุทธองค์ยังทรงแนะนำบุคคลเพื่อป้องกันความทุกข์หรือปัญหาที่จะเกิดขึ้น โดยทรงเลือกใช้วิธีการในการป้องกันปัญหา ทรงชี้ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งนั้นๆ ทรงป้องกันปัญหาแต่ต้นก่อนที่จะปัญหานั้นจะขยายลุกลามใหญ่โต ทรงให้สำรวมระวังไม่ให้ปัญหาเกิดขึ้นอีก และพระพุทธองค์ยังทรงส่งเสริมพัฒนาบุคคลในด้านต่างๆ คือ ทางด้านร่างกาย ทางด้านอารมณ์ ทางด้านสังคม และทางด้านสติปัญญา และพระพุทธองค์ยังทรงมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการแนะนำ ซึ่งนอกเหนือจากจุดมุ่งหมายของการแนะนำปัจจุบัน ได้แก่ พระองค์ทรงมีจุดมุ่งหมายที่สูงสุดในชีวิต กล่าวคือ ทรงต้องการให้มนุษย์ทุกคนพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่สูงสุดในชีวิต (พระนิพพาน) พ้นจากสภาวะการเวียนว่ายตายเกิด ปราศจากความทุกข์ทั้งปวง

ตอนที่ 2 หลักการแนะนำของพระพุทธเจ้า

การวิเคราะห์หลักการแนะนำของพระพุทธเจ้าพบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีหลักการในการแนะนำช่วยเหลือบุคคล ได้แก่ ทรงแนะนำทุกครั้งเมื่อมีโอกาสมناسبة ไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยโดยเปล่าประโยชน์ ทรงทราบข้อมูลพื้นฐานของบุคคล เพื่อให้สามารถเลือกเฟ้นธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลนั้นๆ ทรงตระหนักถึงความพร้อมและความต้องการของบุคคลผู้รับการแนะนำเป็นหลัก รวมถึงความแตกต่างของบุคคล ทรงช่วยเหลือแนะนำให้บุคคลตัดสินใจพิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง เน้นให้บุคคลรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง และยอมรับตนเองตามความเป็นจริง ทรงเป็นฝ่ายรุก คือทรงเสด็จจาริกไปในที่ต่างๆ เพื่อทำการแนะนำบุคคลที่ประสบปัญหา และทรงสอนให้บุคคลมีความเมตตา กรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา ทรงคำนึงถึงความมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ทุกคน และทรงมีการวางแผนและมีเป้าหมายทุกครั้งก่อนที่จะทรงทำแนะนำบุคคล ทั้งยังทรงแนะนำแก่บุคคลทุกช่วงวัย และทรงแนะนำแก่บุคคลประเภทต่างๆ โดยมีได้ทรงเลือกชนชั้น เชื้อชาติ และศาสนา

ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแนะนำของพระพุทธเจ้า

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการให้คำปรึกษามาวิเคราะห์สภาพปัญหาของบุคคลต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงให้การแนะนำซึ่งปรากฏในพระสูตรต้นตอปัญหาพบว่า บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำช่วยเหลือนั้นมีสภาพปัญหาทั้ง 8 กลุ่มทฤษฎี ได้แก่ 1. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงองค์ประกอบและคุณลักษณะ 2. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดด้วยเหตุผล-อารมณ์ 3. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงศูนย์กลางที่บุคคล 4. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดแนวเกสตัลท์ 5. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงอัตถิภาวนิยม 6. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงพฤติกรรม 7. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบเผชิญความจริง 8. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงวิเคราะห์สัมพันธภาพ นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงเลือกกลวิธี เทคนิค อุบาย รวมถึงหลักธรรมเพื่อใช้ในการแนะนำได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหาของบุคคลครอบคลุมทั้ง 8 กลุ่มทฤษฎี

ตอนที่ 4 วิธีการแนะนำของพระพุทธเจ้า

การวิเคราะห์วิธีการแนะนำของพระพุทธเจ้าพบว่า พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้เทคนิคต่างๆ ในการแนะนำ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความทุกข์ของบุคคล ประกอบด้วย การทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม มีการยกอุทาหรณ์ นิทาน อติตชาติ บุรพกรรม และเหตุการณ์ต่างๆ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา และการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน นอกจากนั้นยังมีการลงโทษ และการให้รางวัล การแนะนำด้วยเหตุการณ์ปัจจุบัน การใช้ปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบ ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ พุทธวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การกระตุ้นด้วยคำพูด การใช้คำในความหมายใหม่ การกระตุ้นด้วยคำถามและคำตอบ การสร้างบรรยากาศในการแนะนำ การซักถามและสนทนาโต้ตอบ การตอบ ปัญหา การบรรยาย และการสนทนาทักทาย นอกจากนั้นวิธีการแนะนำของพระพุทธเจ้านี้ พระองค์ทรงแนะนำทั้ง เป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม โดยมีขั้นตอนประกอบด้วย การทรงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของบุคคล จากนั้น เสด็จจาริกไปโปรด ทรงพิจารณาเลือกข้อสนทนา (หลักธรรม) เทคนิคที่เหมาะสมกับบุคคลที่ทรงแนะนำ และทรง แสดงธรรมเทศนา ตรัสพระคาถา ในตอนท้ายทรงตรวจสอบผลของการแนะนำของบุคคลนั้น และวิธีการแนะนำของ พระพุทธเจ้ายังสามารถแยกประเด็นออกมาอีก จากการวิเคราะห์พบว่า พระพุทธองค์เจ้าทรงมีบุคลิกภาพความเป็นครู แนะนำ ได้แก่ ทรงมีพระวรกายที่สง่างาม มีพระสุรเสียงอันไพเราะ ทรงมีความอดทน อดกลั้น ใจเย็น ไม่ทรงถือ พระองค์ให้ความเสมอภาคแก่บุคคลทุกคน ทรงรู้จักสติปัญญาของบุคคล และทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันเป็นพื้นฐาน ของจิตใจในการแนะนำช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นจากความทุกข์และเข้าถึงจุดมุ่งหมายปลายทางสูงสุดของ พระพุทธศาสนา (พระนิพพาน) พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่ทรงอนุเคราะห์แก่ชาวโลก ทรงแสดงให้เห็นทาง พุทธกิจประจำวัน 5 อย่าง ดังนี้ 1. พุทธกิจภาคเช้า เสด็จออกบิณฑบาต 2. พุทธกิจภาคบ่าย ทรงแสดงธรรมแก่ พระภิกษุและประชาชนทั่วไป 3. พุทธกิจภาคค่ำ ทรงประทานโอวาทแก่พระภิกษุ 4. พุทธกิจภาคกลางคืน ทรงตอบ ปัญหาเทวดา 5. พุทธกิจจวนสว่าง ทรงตรวจดูสัตว์โลก ผู้ที่สมควรและไม่สมควรโปรด

ตอนที่ 5 ประเภทการแนะนำของพระพุทธเจ้า

การวิเคราะห์ประเภทการแนะนำของพระพุทธเจ้าพบว่า พระพุทธเจ้าทรงแนะนำครอบคลุมทั้ง 3 ประเภทของการแนะนำในปัจจุบัน และยังมีประเภทของการแนะนำของพระพุทธเจ้าที่ทรงค้นพบ นอกเหนือจาก ประเภทของการแนะนำปัจจุบัน ได้แก่ การแนะนำด้านการศึกษา พระพุทธเจ้าทรงชี้แนะแนวทางการศึกษาทั้ง ภาควิทยฐานะและภาคปฏิบัติ ทรงมอบธรรมไว้เพื่อให้ต่อสู้กับข้าศึก (กิเลส) ทรงให้บุคคลทดลองปฏิบัติและได้เห็นจริงด้วย ตนเองเพื่อให้เกิดสติปัญญาในคำสอนของพระองค์ ทรงตอบปัญหาที่เห็นว่ามิประโยชน์และเพิ่มพูนสติปัญญาของผู้ถาม ผู้ ที่นั่งฟังในที่นั้นๆ และทรงช่วยป้องกันอันตรายที่จะเกิดกับบุคคลที่มีความพากเพียร ทรงส่งเสริมพัฒนาบุคคลให้บรรลุผลเร็วขึ้นเมื่อทรงมีโอกาสที่เหมาะสม รวมถึงพิจารณาระดับสติปัญญาของบุคคลที่แตกต่างกัน การแนะนำด้านอาชีพ พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้บุคคลประกอบอาชีพด้วยความชอบธรรม ไม่ทุจริต คดโกงคนอื่น และยังทรงแนะนำบุคคลให้ รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ ทรงแนะนำหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้าในโลกนี้และ โลกหน้า การแนะนำด้านส่วนตัวและสังคม พระพุทธเจ้าทรงแนะนำบุคคลที่มีปัญหาความทุกข์ในด้านส่วนตัวและ สังคมทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับพฤติกรรม ระดับอารมณ์และความรู้สึก และระดับความคิด นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังทรงแนะนำ แก่บุคคลเพื่อไปสู่สุคติ และเพื่อไปสู่ประโยชน์ที่เป็นสาระแห่งชีวิต (พระนิพพาน) ซึ่งการแนะนำประเภทนี้ของ พระพุทธเจ้า ในประเภทของการแนะนำปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานว่ามี

ตอนที่ 6 กระบวนการแนะนำของพระพุทธเจ้า

การวิเคราะห์กระบวนการแนะนำของพระพุทธเจ้านี้ เมื่อนำมาเทียบเคียงกับบริการแนะนำทั้ง 5 ในการ แนะนำปัจจุบันแล้วพบว่า พระพุทธเจ้าทรงแนะนำครอบคลุมทั้ง 5 บริการ ได้แก่ ทรงเก็บรวบรวมข้อมูลของบุคคล โดยใช้วิธีต่างๆ ประกอบด้วย ทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงตรวจดูบุรพกรรม อติตชาติ ทรงพิจารณาภูมิหลังและอุปนิสัย ทรงพิจารณาด้วยทิพจักขุญาณ การใช้การสังเกต การสนทนาและสอบถาม และการกราบทูลของภิกษุทั้งหลาย รวมถึงการออกเยี่ยมบุคคลผู้รับการแนะนำด้วย

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบข้อมูลพื้นฐานของบุคคลแล้วก็จะทำการให้ข้อสนทนาพร้อมด้วยการให้คำปรึกษาด้วย ข้อสนทนาที่ทรงมอบให้ในการแนะนำ มี การแสดงธรรมหรือการเทศนา การตรัสพระคาถา การพาไปทัศนศึกษา เพื่อให้ได้ประสบการณ์ตรง การมอบแนวทางในการปฏิบัติธรรม และการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ประกอบการแนะนำ ส่วนการให้คำปรึกษานั้นพระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสให้ผู้รับคำปรึกษาได้ระบายความในใจ เพราะพระพุทธองค์ทรงให้การยอมรับบุคคลด้วยความจริงใจ ให้บุคคลผ่อนคลายอารมณ์แห่งความทุกข์ เพราะพระพุทธองค์ทรงมีความเข้าใจและเห็นใจบุคคลผู้ประสบทุกข์ และทรงให้ผู้รับคำปรึกษาได้ตัดสินใจแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง เพราะพระพุทธองค์ทรงมีความจริงใจในการช่วยเหลือบุคคลนั่นเอง หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงให้ข้อสนทนาและให้คำปรึกษาแล้ว พระองค์จะทรงวางตัวบุคคลให้ได้บรรลุธรรมตามสมควรแก่สติปัญญาของแต่ละบุคคล ตั้งแต่การบรรลุธรรมในระดับชั้น พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ และในขั้นสุดท้าย พระพุทธเจ้าจะทรงติดตามผลของการแนะนำว่า บุคคลนั้นๆ ได้สำเร็จหรือบรรลุธรรมในขั้นใดและพ้นจากความทุกข์หรือไม่ ทรงใช้พุทธวิธีติดตามผล คือ ทรงทราบด้วยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคล ทรงทราบด้วยพระญาณของพระองค์เอง นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังทรงออกเยี่ยมบุคคลในสถานที่ต่างๆ เพื่อสอบถามถึงความเป็นอยู่และความคืบหน้าในการประพฤติปฏิบัติธรรมด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1. จุดมุ่งหมายการแนะนำ ผลการวิจัยพบว่า จุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้าในการช่วยเหลือบุคคลนั้น ได้แก่ เพื่อทรงแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับบุคคลในปัจจุบัน ก็คือ การแก้ไขความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลในขณะนั้น ทรงให้บุคคลคลายความทุกข์หรือให้บุคคลแก้ไขความทุกข์ด้วยสติปัญญาของตนเองจนสามารถนำพาตนเองไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสม โดยพระองค์ทรงใช้วิธีการ มีการระงับยับยั้งความทุกข์ด้วยพุทธวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง วิธีนี้ไม่สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับบุคคลได้อย่างเด็ดขาด เพียงแต่ระงับยับยั้งไว้ชั่วคราวเท่านั้น ปัญหาเหล่านั้นอาจเกิดขึ้นกับบุคคลได้อีก และทรงแก้ไขปัญห (ความทุกข์) ของบุคคลอย่างเด็ดขาด เพื่อไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นอีก นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับบุคคล โดยมีวิธีการป้องกันปัญหา ก็คือ ทรงชี้ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งนั้นๆ เพื่อให้บุคคลนำไปประพฤติปฏิบัติอันจะก่อประโยชน์ต่อตนเองต่อไป และทรงป้องกันปัญหาแต่ต้น พระองค์ทรงตรัสชี้แจงให้บุคคลเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อป้องกันความแตกสามัคคี และทรงให้สำรวมระวังไม่ให้ปัญหาเกิดขึ้น (ทรงแนะนำให้มีสติสัมปชัญญะและไม่ให้ประมาทในชีวิต) และพระพุทธองค์ยังทรงมุ่งส่งเสริมพัฒนาบุคคลให้เกิดพัฒนาการในด้านต่างๆ เช่น ทางด้านร่างกาย (ทรงแนะนำไม่ให้ยึดติดในร่างกาย ให้มองเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา) ทางด้านอารมณ์ (ทรงแนะนำให้บุคคลมีอารมณ์มั่นคง) ทางด้านสังคม (ทรงแนะนำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขความเจริญในสังคมต่อไป) และด้านสติปัญญา (ทรงส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจแก่บุคคลผู้รับการแนะนำ) ซึ่งสอดคล้องกับ วัลนิกา ฉลากบาง (2535 : 94-95) ได้กล่าวไว้ว่า การแนะนำมีเป้าหมาย คือ การแก้ปัญหา เมื่อปัญหาเกิดขึ้นจำเป็นจะต้องทางจัดให้หมดสิ้นไป หรือทำให้คลี่คลายขึ้น การแก้ไขปัญหาก็จะต้องแก้ไขตามสาเหตุ ดังนั้น การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนในด้านต่างๆ เพื่อใช้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาจึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาก็จะต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากตัวเจ้าของปัญหาและบุคคลที่แวดล้อมคนๆ นั้นด้วย การป้องกันปัญหาเป้าหมายนี้เป็นเป้าหมายหลักของการแนะนำ เพราะถ้านักเรียนปราศจากปัญหาหรือจัดกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม นักเรียนก็จะมีโอกาสพัฒนาตนเองไปได้อย่างดี และการพัฒนาส่งเสริม การพัฒนาสร้างเสริมถือเป็นเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง นักเรียนควรได้รับการพัฒนา หรือสร้างเสริมทั้งในด้านการศึกษา อาชีพและการพัฒนาในด้านบุคลิกภาพ เพื่อให้เติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศ การพัฒนาสร้างเสริมควรกระทำกับเด็กทุกคนทั้งคนที่ไม่มีปัญหาและคนที่มีปัญหา ทั้งนี้เพราะการแนะนำเป็นการเตรียมปัจจุบันให้ดีพร้อมสำหรับชีวิตในอนาคต

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงมีจุดมุ่งหมายการแนะนำที่สูงสุดในชีวิต ซึ่งแตกต่างจากจุดมุ่งหมายการแนะนำในปัจจุบันอย่างชัดเจน และจุดมุ่งหมายการแนะนำในปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานว่ามี ก็คือ พระพุทธองค์ทรงแนะนำช่วยเหลือบุคคลให้สามารถพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่สูงสุดในชีวิต คือ พระนิพพาน ปราศจากความทุกข์ต่างๆ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารอีก สอดคล้องกับมันเถียรติ โกศลนิริตติงษ์ (2541 : 57) ที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการแนะนำพุทธธรรมไว้ว่า คือ การดับทุกข์โดยสิ้นเชิง คือ การพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และนอกจากนั้น พระพุทธองค์ยังทรงแนะนำบุคคลเพื่อให้เกิดประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายของชีวิตทั้ง 3 ระดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) คือ มุ่งไปที่การดับทุกข์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น คือ เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ที่เห็นกันได้เฉพาะหน้าอันอำนวยความสะดวกให้เกิดแก่ชีวิตของแต่ละคนตามสมควรแก่ฐานะ อาชีพ และหน้าที่การงาน 2. ประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถประโยชน์) คือ ทรงมุ่งป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้น ประโยชน์เบื้องหน้านี้เป็นประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตภายใน คือ เกิดความเจริญงอกงามในชีวิตจิตใจ ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และ 3. ประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถประโยชน์) คือ ทรงมุ่งประโยชน์ที่สาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็นจุดหมายขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรจะเข้าถึงมรรค ผล นิพพาน คือ แก้ปัญหา ดับกิเลสและกองทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง

จุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้าและจุดมุ่งหมายของการแนะนำปัจจุบัน ทั้งสองมีความสอดคล้องกันในเรื่องการช่วยเหลือบุคคลให้สามารถจัดปัญหาที่เกิดขึ้น และเพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นและช่วยพัฒนาบุคคลให้พ้นจากสภาพของปัญหา สอดคล้องกับสมบัติ ซูชีพชัย (2527 : 20) ได้กล่าวสรุปว่า ความมุ่งหมายแห่งการแนะนำกับหลักและจุดประสงค์แห่งลัทธิศาสนาของพระพุทธองค์นั้น ไม่ต่างกันตรงที่มุ่งหวังที่จะช่วยจะพัฒนาบุคคลให้เจริญขึ้นถึงที่สุดพบความสุขความสมหวังช่วยจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในมลายหายสิ้นไป ทั้งยังเพื่อจะป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในภายหลังด้วย แต่ยังมีจุดมุ่งหมายการแนะนำทั้งสองที่ไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ จุดมุ่งหมายการแนะนำปัจจุบันไม่สามารถจัดปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลได้อย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ระงับยับยั้งปัญหาได้ชั่วคราวเท่านั้น และปัญหาเหล่านั้นสามารถเกิดขึ้นกับบุคคลอีก ตราบใดที่บุคคลยังดำรงชีวิตอยู่ในท่ามกลางกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตราบนั้นบุคคลยังต้องพบกับปัญหาความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ภาษาทางพุทธศาสนาเรียกว่า โลกียะ (ติดอยู่ในโลก) ส่วนจุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้านั้นสามารถจัดปัญหาที่เกิดขึ้นบุคคลได้อย่างสิ้นเชิง ปัญหาเหล่านั้นไม่สามารถเกิดขึ้นมาอีก เพราะว่าสามารถตัดรากถอนโคนของปัญหาได้อย่างเด็ดขาด ภาษาทางพุทธศาสนา เรียกว่า โลกุตตระ (พ้นโลก เหนือโลก) นี่เป็นความแตกต่างของจุดมุ่งหมายการแนะนำทั้งสองอย่าง

ดังนั้น เมื่อนำจุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้ามาเทียบเคียงกับจุดมุ่งหมายการแนะนำปัจจุบันพบว่า จุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้าตรงกับจุดมุ่งหมายของการแนะนำในปัจจุบันเพียงบางประเด็นเท่านั้น ไม่สามารถเทียบเคียงกันได้หมด เพราะว่าจุดมุ่งหมายการแนะนำของพระพุทธเจ้ามีประเด็นที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการแนะนำมากกว่าและครอบคลุมถึงจุดมุ่งหมายของการแนะนำปัจจุบันทั้งหมด

2. หลักการแนะนำ ผลการวิจัยพบว่า หลักการแนะนำของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย ทรงแนะนำทุกครั้งเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม ให้ความช่วยเหลือบุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่สถานที่แห่งใด เวลาใดเห็นสมควรเหมาะสม พระองค์ก็ทรงช่วยเหลือทันที ทรงทราบข้อมูลพื้นฐานของบุคคลเพื่อให้เลือกเฟ้นธรรมให้เหมาะสมกับ ความถนัดและความสนใจของบุคคลต่อไป โดยพิจารณาจากพื้นฐานของจิตใจ จริต ภูมิปัญญาและภูมิหลังของผู้ฟัง ทรงตระหนักถึงความพร้อมและความต้องการของบุคคลผู้รับการแนะนำ รวมถึงความแตกต่างของบุคคล ทรงช่วยเหลือแนะนำให้บุคคลตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองและให้บุคคลรู้จักตนเอง เข้าใจตนเองยอมรับตนเองตามความเป็นจริง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในสังคมอย่างมีความสุข ทรงเป็นฝ่ายรุก คือทรงเสด็จจาริกไปในที่ต่างๆ เพื่อทำการแนะนำบุคคลที่มีปัญหา ทรงสอนบุคคลให้มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ไม่ให้เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง ทรงคำนึงถึงความมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ทุกคนว่า บุคคลแต่ละคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีคุณค่าในตนเอง เพราะสามารถพัฒนาตนเองได้หากได้รับการแนะนำในทางที่ถูกต้อง ทรงมีการวางแผนและมีเป้าหมายในการ

ช่วยเหลือและแนะบุคคลทุกครั้ง โดยเริ่มต้นจากการตรวจสอบดูสัตว์โลกด้วยพระญาณเพื่อตรวจสอบดูบุคคลว่ามีอุปนิสัยแห่งมรรคผลหรือไม่ หรือถ้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ก็จะทรงแสดงปาฏิหาริย์โดยการเสด็จไปปรากฏต่อหน้าบุคคลที่ให้การช่วยเหลือ ทรงแนะแนวแก่บุคคลทุกช่วงวัย แม้แต่บุคคลที่อยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิต และสุดท้ายทรงแนะแนวแก่บุคคลประเภทต่างๆ มิได้เลือกชนชั้น เชื้อชาติ และศาสนา ซึ่งหลักการของพระพุทธเจ้าที่กล่าวมา สอดคล้องกับพงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2515 : 13-14) ได้กล่าวถึงหลักเบื้องต้นของการแนะแนวว่า บริการแนะแนวเป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อบริการนักเรียนทุกคน บริการแนะแนวจัดขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาการไปถึงขีดสูงสุดในทุกๆ ด้านการแนะแนวต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับในความสามารถและคุณค่าของบุคคล โดยยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ การแนะแนวเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำต่อเนื่องกันไปทุกวัยและทุกระดับ การแนะแนวยึดหลักสิทธิและเสรีภาพของบุคคล นักแนะแนวจะช่วยให้บุคคลรู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น เพื่อที่ผู้มารับบริการสามารถตัดสินใจเลือกการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแนะแนวเป็นการให้ความช่วยเหลือในด้านการตัดสินใจแก้ปัญหา การวางแผนและการกำหนดเป้าหมายของชีวิต และยังสอดคล้องกับบุษลี อุบภัย (2543 : 25-27) ได้สรุปถึงหลักพื้นฐานของการแนะแนวว่า การแนะแนวจะต้องเป็นการพัฒนาความเป็นบุคคลของแต่ละคน การดำเนินการแนะแนวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลได้รู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อม การแนะแนวต้องยึดหลักความร่วมมือกัน มิใช่เป็นการบังคับ การแนะแนวจะต้องมีความเชื่อเบื้องต้นว่า มนุษย์มีความสามารถในตัวเองที่จะพัฒนาตนเอง การแนะแนวจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ รวมทั้งการยอมรับสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลในการตัดสินใจ การแนะแนวเป็นกระบวนการศึกษาที่มีความต่อเนื่องและเป็นขั้นตอน

ดังนั้น หลักการแนะแนวของพระพุทธเจ้ากับการแนะแนวในปัจจุบันมีความสอดคล้องกัน คือ พระพุทธองค์ทรงมุ่งเน้นไปที่ผู้รับบริการเป็นหลัก กล่าวคือ ยึดผู้รับบริการเป็นศูนย์กลางการแนะแนว ส่วนหลักการแนะแนวปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ยึดหรือเน้นบุคคลที่มีปัญหา (ความทุกข์) เป็นหลักในการช่วยเหลือ

เมื่อนำหลักการแนะแนวของพระพุทธเจ้ามาเทียบเคียงกับหลักการแนะแนวในปัจจุบันพบว่า มีความคล้ายคลึงกันในการดำเนินการแนะแนวเพียงบางประเด็นเท่านั้น ส่วนหลักการแนะแนวของพระพุทธเจ้าที่แตกต่างจากหลักการแนะแนวในปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

1. พระพุทธเจ้าทรงแนะแนวทุกครั้งเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม และให้ความช่วยเหลือบุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่สถานที่แห่งใด
2. พระพุทธเจ้าทรงทราบข้อมูลพื้นฐานของบุคคลทุกคน เพื่อให้สามารถเลือกเฟ้นธรรมให้เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของบุคคลต่อไป โดยพิจารณาจากพื้นฐานของจิตใจ จริต ภูมิปัญญาและภูมิหลังของผู้ฟัง พระพุทธองค์ทรงรู้และเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอย่างถ่องแท้ เพราะพระองค์ทรงอยู่ในฐานะเป็นสัพพัญญู คือ เป็นรู้ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีข้อจำกัด
3. พระพุทธเจ้าทรงเป็นฝ่ายรุก คือทรงเสด็จจาริกไปในที่ต่างๆ เพื่อให้การแนะแนวบุคคลที่มีปัญหา การแนะแนวของพระพุทธองค์ไม่หยุดอยู่กับที่ เพราะทรงเสด็จพระดำเนินไปทุกหนทุกแห่งเพื่อทำการแนะแนวช่วยเหลือบุคคล
4. พระพุทธเจ้าทรงมีการวางแผนและมีเป้าหมายในการช่วยเหลือและแนะแนวบุคคลทุกครั้ง โดยเริ่มต้นจากการตรวจสอบดูสัตว์โลกด้วยพระญาณ เพื่อตรวจสอบดูบุคคลว่ามีอุปนิสัยแห่งมรรคผลหรือไม่ หรือถ้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ก็จะทรงแสดงปาฏิหาริย์โดยการเสด็จไปปรากฏต่อหน้าบุคคลที่ให้การช่วยเหลือ ส่วนหลักการแนะแนวในปัจจุบันมีการวางแผนและมีเป้าหมายในการช่วยเหลือและแนะแนวบุคคลเหมือนกัน แต่ไม่ละเอียดลึกซึ้งเหมือนของพระพุทธองค์ และนักแนะแนวหรือครูแนะแนวไม่สามารถรู้สาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของบุคคลได้อย่างถ่องแท้เหมือนกับพระพุทธเจ้า

ดังนั้น เมื่อนำหลักการแนะแนวของพระพุทธเจ้ามาเทียบเคียงกับหลักการแนะแนว ในปัจจุบันพบว่า หลักการแนะแนวของพระพุทธเจ้ามีมากกว่าและยังครอบคลุมถึงหลักการแนะแนวในปัจจุบัน หลักการแนะแนวในปัจจุบันเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของหลักการแนะแนวของพระพุทธองค์เท่านั้น

3. แนวคิดและทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนว ผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงให้การแนะแนวช่วยเหลือนั้น เป็นบุคคลผู้มีสภาพปัญหาความทุกข์ครบทั้ง 8 กลุ่มทฤษฎี ซึ่งสอดคล้องกับพงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2543 : 153-154) ที่สรุปลักษณะของบุคคลที่มีสภาพของความทุกข์ต้องการรับการให้คำปรึกษาประยุกต์ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ยึดถือหลักการอริยสัจ 4 ในการค้นหาปัญหา สาเหตุและใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้ทุกข้อได้โดยสิ้นเชิง คือ 1. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงองค์ประกอบและคุณลักษณะ ผู้มีความขัดแย้งในตัวเองและวิตกกังวลในการเลือกแนวทางชีวิตในด้านการศึกษาหรืออาชีพ 2. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดด้วยเหตุผล-อารมณ์ ผู้มีความรู้สึกทุกข์ร้อน วิตกกังวล เศร้า หดหู่ รู้สึกต่ำต้อย 3. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงศูนย์กลางที่บุคคล คนปรับตัวไม่ได้ สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองสับสนในบทบาท 4. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดแนวเกสตัลท์ ผู้เศร้าเสียใจ การขาดสำนึก วิตกกังวล มีความคับแค้นภายในไม่สามารถปรับตัว อ่อนเปลี้ยและละเหี่ยใจกาย 5. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงอัตถิภาวนิยม ผู้มีความรู้สึกขัดแย้งในตนเอง ไม่มีจุดมุ่งหมายในชีวิต เกิดความเซ็ง เบื่อหน่าย 6. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงพฤติกรรม ผู้มีพฤติกรรมสับสน ปรับตัวไม่ได้ มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ปรับพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม 7. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบเผชิญความจริง ผู้ไม่สามารถพัฒนาตนเองไปสู่ Identity (เอกลักษณ์) ที่ประสบความสำเร็จ ขาดความรับผิดชอบ ขาดความรัก ขาดการยอมรับและไม่เห็นคุณค่าของตนเอง 8. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพ ผู้เกิดความวิตกกังวลระดับพฤติกรรมขัดแย้งกับความคิด มีพฤติกรรมที่ติดมาจากอดีตปรับตัวไม่ได้ มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเนื่องจากได้รับการปลูกฝัง การเลี้ยงดูจากพ่อแม่หรือประสบการณ์ในอดีต พระพุทธเจ้าทรงเลือก เทคนิค กลวิธี อุบาย รวมทั้งหลักธรรมเพื่อใช้ในการแนะแนวได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหาของบุคคลครอบคลุมทั้ง 8 กลุ่มจนทำให้บุคคลสามารถพ้นจากสภาพของความทุกข์ได้ในที่สุด

ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงค้นพบทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนว (กระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคลจนเข้าถึงจุดหมายปลายทางที่สูงสุดในชีวิต ก็คือ การดับความทุกข์) เมื่อพระองค์ทรงค้นพบแล้วก็ทรงริเริ่มนำมาทฤษฎีมาใช้ในการช่วยเหลือบุคคล การให้ความช่วยเหลือบุคคลจนสามารถให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม เรียกว่า การให้คำปรึกษาฯ นี้ ตรงกับกระบวนการช่วยเหลือผู้ที่มีความทุกข์ตามหลักพุทธธรรม ที่เรียกว่า การเทศนา (การแสดงธรรม) หมายถึง การแนะนำสั่งสอน กระบวนการการแสดงธรรมเพื่อความดับทุกข์นี้ คือ กระบวนการให้คำปรึกษาที่ยึดหลักการอริยสัจ 4 ในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ประกอบด้วย 1. ทุกข์ คือ การรับรู้ทุกข์ ทำความเข้าใจในทุกข์ 2. สมุทัย เป็นการใช้ปัญญามหาสาเหตุของทุกข์ 3. นิโรธ เป็นการใช้ปัญญาจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุและแผนการดับทุกข์ 4. มรรค เป็นการปฏิบัติการดับทุกข์แก้ปัญหาจนดับทุกข์ได้ กระบวนการให้คำปรึกษาที่ยึดหลักการอริยสัจ 4 หรือกระบวนการแสดงธรรมเพื่อการดับทุกข์นี้ พงษ์พันธ์ พงษ์โสภานำมาเปรียบเทียบกับทฤษฎีจิตวิทยาการให้คำปรึกษาต่างๆ ของทางตะวันตก ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยทฤษฎีจิตวิทยาการให้คำปรึกษาประยุกต์ตามหลักของพระพุทธศาสนาของพงษ์พันธ์ พงษ์โสภานำมาใช้ในการวิเคราะห์บุคคลที่พระองค์ทรงให้การแนะแนวว่า เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในทุกข้อในลักษณะที่ตรงกับทฤษฎีการให้คำปรึกษากลุ่มใด

กระบวนการแสดงธรรมเพื่อการดับทุกข์นี้โดยยึดหลักการอริยสัจ 4 นี้ ภายหลังพงษ์พันธ์ พงษ์โสภานำมาเปรียบเทียบกับทฤษฎีจิตวิทยาการให้คำปรึกษาต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่าเทียบได้เพียงเศษเสี้ยวหนึ่งเท่านั้น ทำไมจึงกล่าวเช่นนั้น เพราะว่าทฤษฎีจิตวิทยาการให้คำปรึกษาต่างๆ สามารถเทียบได้กับหลักการอริยสัจ 4 เท่านั้น ไม่สามารถเทียบเคียงกับหลักการอื่นๆ ในพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด เพราะยังมีทฤษฎีอื่นๆ ที่พระองค์ทรงค้นพบ เพื่อใช้ในการดับความทุกข์ ได้แก่ หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักไตรสิกขา หลักสมถะกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นต้น กล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีทฤษฎีต่างๆ ที่ใช้ในการดับความทุกข์มากกว่าและยังครอบคลุมถึงทฤษฎีจิตวิทยาการให้คำปรึกษาในปัจจุบันทั้งหมดด้วย กล่าวคือ ทฤษฎีการให้คำปรึกษาของพระพุทธเจ้าสอดคล้องกันกับทฤษฎีการให้คำปรึกษาในปัจจุบัน หมายความว่า ในพระสูตรต้นตอปรากฏทฤษฎีจิตวิทยาการให้คำปรึกษาในปัจจุบันทั้งหมด แม้ว่าการใช้ทฤษฎีการให้คำปรึกษาของพระพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาลจะไม่สามารถจำแนกบุคคลผู้มี

ความทุกข์ออกเป็นลักษณะตามสภาพของปัญหาอย่างชัดเจนก็ตาม แต่พระพุทธองค์ทรงรวมไว้ในลักษณะของบุคคลผู้ที่มีปัญหาความทุกข์ ต่อมานักจิตวิทยาในยุคปัจจุบันได้ศึกษาค้นคว้าจนค้นพบแล้วนำมาแบ่งแยกเป็นกลุ่มเป็นประเภทเป็นหมวดหมู่ตามกลุ่มทฤษฎีต่างๆ อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้จิตวิทยาการให้คำปรึกษาในการช่วยเหลือบุคคลให้พ้นจากความทุกข์ก่อนนักจิตวิทยาฝ่ายตะวันตก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. นักแนะแนวในปัจจุบันควรถือเอาหรือเรียนรู้คุณสมบัติความเป็นนักแนะแนวของพระพุทธเจ้าเพื่อยึดถือเป็นทิวทัศน์ และเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือบุคคลต่อไป และที่สำคัญที่สุด นักแนะแนวควรช่วยเหลือด้วยความจริงใจ เต็มใจ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความรัก ความเมตตากรุณาดังที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

2. นักแนะแนวในยุคปัจจุบันควรศึกษากระบวนการ ขั้นตอนวิธีการ เทคนิคต่างๆ ของการแนะแนวของพระพุทธเจ้า เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการช่วยเหลือบุคคลที่ประสบความทุกข์ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยต่อไป ควรทำการศึกษาวิจัยเช่นนี้ในประเด็นอื่นๆ เช่น ในนิทานชาดก และในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ และควรนำการแนะแนวของพระพุทธเจ้าไปทดลองใช้กับการช่วยเหลือบุคคลในโรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ในสภาพของสังคมในปัจจุบันด้วย

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการแนะแนวของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นนักปราชญ์ฝ่ายตะวันออกกับนักทฤษฎีการแนะแนวชาวตะวันตกว่า มีความแตกต่างหรือสอดคล้องกันอย่างไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- นุชลี อุปภัย. (2543). การแนะแนวเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : พิสิกเซ็นเตอร์.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2543). ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2515). การแนะแนวและให้คำปรึกษา. กรุงเทพฯ : พัทธอักษร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พุทธศาสตร์กับการแนะแนว. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พรหมธิดา แสนคำเครือ. (2528). การแนะแนวเบื้องต้น. พิษณุโลก : ภาควิชาการแนะแนวและ จิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- มันเกียรติ โกศลนิรติวงศ์. (2541). พุทธธรรม : ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 9-25 กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัลนิกา ฉลากบาง. (2535). จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมบัติ ชูชีพชัย. (2527). พุทธองค์บรมครูแห่งการแนะแนว. มิตร์ครู, 26 (19), 20-22.